Rola teorii wychowania

25 lipca 2022

Naczelnym celem wychowania jest ukształtowanie osobowości wolnej, która kierując się własną wolą, dokonywać będzie wyborów zgodnych z moralnymi zasadami oraz funkcjonować w środowisku, którego jest ogniwem.

Teoria wychowania, jako odrębna dyscyplina pedagogiczna pojawiła się w Polsce w okresie powojennym. Zajmuje się ona wychowaniem, tj. kształtowaniem postaw i cech osobowości uczniów oraz stwarzaniem warunków do samowychowania. Pełni rolę służebną w stosunku do praktyki pedagogicznej, rozwiązując problemy rodziców, wychowawców, nauczycieli.

Aby scharakteryzować obecny status teorii wychowania, warto zacząć od uznania jej za jedną z podstawowych dyscyplin pedagogicznych, której przedmiotem badań jest systematyzacja, spójność i porządkowanie wiedzy o wychowaniu, jego celach, treściach, metodach, formach, środkach oraz uwarunkowaniach[1]

Teoria wychowania jako odrębna dyscyplina pedagogiczna pojawiła się we współczesnej myśli pedagogicznej po II wojnie światowej. Przed tym okresem, zagadnienia związane z teorią wychowania były traktowane w ramach pedagogiki ogólnej. Po 1945 roku zaczęły się coraz bardziej zacierać granice między pedagogiką ogólną a teorią wychowania, co, jak zauważa Bogusław Śliwerski, prowadziło do istotnych zmian w dynamice ich rozwoju.[2]

Śliwerski podkreśla, że po 1945 roku nastąpiło wyraźne zahamowanie badań w zakresie pedagogiki ogólnej na rzecz intensyfikacji prac w teorii wychowania, mimo że obie dziedziny są pod względem metodologicznym bardzo zbliżone. Teoria wychowania wyłoniła się z pedagogiki ogólnej jako dziedzina teoretycznych i praktycznych dociekań, które miały na celu nie tylko pozytywny wpływ na działalność wychowawczą,

ale również inspirowanie myśli badawczej do rozwoju pedagogiki jako nauki poprzez metaanalizy i diagnozy empiryczne. Choć oddzielenie dorobku naukowo-badawczego pedagogiki ogólnej od prac wzmacniających tożsamość teorii wychowania nie jest łatwe, należy stwierdzić, że w XX wieku nastąpił intensywny rozwój pedagogiki jako nauki o wychowaniu, obejmujący zarówno pedagogikę ogólną, jak i teorię wychowania. Pojawienie się tej ostatniej było wynikiem typowego dla połowy XX wieku procesu dyferencjacji i atomizacji nauk.[3]

B. Śliwerski wskazał na historyczne fazy powstania i rozwoju teorii wychowania w XX i XXI wieku, odnosząc się do jej relacji z pedagogiką ogólną, rekonstruując ideologiczne, teoretyczne i metodologiczne uwarunkowania tego procesu. Szczególnie ważnym momentem w tym kontekście był rok 1989, kiedy to rozpoczęcie transformacji społeczno-ustrojowej w Polsce otworzyło polskich badaczy na nowe teorie i nurty wychowania, a także umożliwiło rozwój wieloparadygmatycznych badań humanistyczno-społecznych w społeczeństwach otwartych. W tym kontekście, analiza tożsamości teorii wychowania, jej celów i sensu badań, statusu akademickiego tej subdyscypliny oraz jej zaplecza instytucjonalnego nabrała szczególnego znaczenia.[4]

Zadania teorii wychowania

- formułowanie celów wychowania;
- projektowanie działalności wychowawczej;
- analiza czynników psychospołecznych.

Systemy teoretyczne nauk o wychowaniu nie są bez znaczenia dla kształcenia nauczycieli-pedagogów i późniejszych ich dokonań w zawodzie. Istotna jest bowiem odpowiedź na pytanie, czy teoria pedagogiczna wspiera praktykę kształcenia i funkcjonowania nauczyciela-pedagoga w zawodzie, czy służy wyjaśnianiu złożonych faktów pedagogicznych, czy przeciwnie – nie wspomaga, a nawet działa regresywnie.

Teoria naukowa nie może nam powiedzieć, co może a co nie może być robione. To pozostaje w gestii indywidualnego nauczyciela-pedagoga i on sam może dla siebie znaleźć odpowiedź na pytania normatywne. Rola teorii w działaniu praktycznym przejawia się w rozumieniu faktu pedagogicznego, a nie dyrektywy działania.

W powszechnym odczuciu teoria pedagogiczna kojarzy się z twierdzeniami empirycznymi, wyprowadzanymi ze szczegółowych zależności przyczynowo -skutkowych, chwytających „powierzchnię" zjawisk pedagogicznych, bez wejrzenia w ich skomplikowaną i niedostępną aparatowi empirycznemu poznania, warstwę istotową.

Rola teorii wychowania jest bardzo ważna, ponieważ pozwala ona na zrozumienie i interpretację zjawisk związanych z procesem wychowania oraz umożliwia tworzenie skutecznych i odpowiednich metod pracy z dziećmi i młodzieżą. Teorie wychowania dostarczają również informacji na temat rozwoju dziecka, jego potrzeb i potencjału, co pozwala na skuteczniejsze dostosowanie procesu wychowania do indywidualnych potrzeb ucznia. Dodatkowo, teorie wychowania pomagają w krytycznym spojrzeniu na istniejące systemy edukacyjne i identyfikacji ich słabych punktów, co pozwala na ich usprawnienie i poprawę. Wreszcie, teorie wychowania stanowią podstawę do podejmowania decyzji dotyczących kształcenia i działań edukacyjnych, a także pozwalają na ocenę skuteczności i efektywności tych działań.

Teoria wychowania stanowi fundament, na którym opierają się praktyki edukacyjne oraz strategie dydaktyczne w różnych systemach edukacyjnych. Jej rola w kształtowaniu skutecznych metod wychowawczych jest nieoceniona, jako że dostarcza ram interpretacyjnych i analitycznych do zrozumienia procesu wychowawczego oraz wpływa na jego praktyczną realizację. Teoria wychowania jest nie tylko teoretycznym rozważaniem nad mechanizmami kształtowania postaw, wartości i umiejętności u dzieci i młodzieży, ale także praktycznym narzędziem

wspierającym nauczycieli, wychowawców oraz decydentów w planowaniu i wdrażaniu działań edukacyjnych.

Jednym z kluczowych aspektów teorii wychowania jest jej zdolność do systematyzowania wiedzy na temat procesów wychowawczych. Teorie wychowania, takie jak behawioryzm, konstruktywizm czy teoria rozwoju psychospołecznego, oferują różne perspektywy na to, jak dzieci uczą się i rozwijają. Behawioryzm, na przykład, kładzie nacisk na zewnętrzne bodźce i reakcje, uznając, że uczenie się jest wynikiem wzmocnień i kar. W przeciwieństwie do tego, konstruktywizm zakłada, że uczenie się jest procesem aktywnym, w którym uczniowie konstruują swoją wiedzę poprzez interakcję z otoczeniem i przetwarzanie informacji. Teoria rozwoju psychospołecznego Erika Eriksona zwraca uwagę na znaczenie etapów rozwoju emocjonalnego i społecznego w kształtowaniu osobowości i tożsamości.

Praktyczne implikacje tych teorii są ogromne. Na przykład, teoria behawiorystyczna wpłynęła na rozwój technik wychowawczych takich jak programy modyfikacji zachowań, które wykorzystują systemy nagród i kar w celu kształtowania pożądanych postaw i zachowań u uczniów. Z kolei konstruktywizm przyczynił się do wprowadzenia metod nauczania, które skupiają się na aktywnym uczestnictwie uczniów w procesie edukacyjnym, promując samodzielne odkrywanie i rozwiązywanie problemów. Teorie rozwoju psychospołecznego skłaniają do uwzględniania etapu rozwoju emocjonalnego i społecznego uczniów w planowaniu działań wychowawczych, co pozwala lepiej dostosować podejście do ich indywidualnych potrzeb.

Teorie wychowania mają także wpływ na podejście do różnorodności i inkluzji w edukacji. Na przykład, teoria inteligencji wielorakich Howarda Gardnera sugeruje, że uczniowie posiadają różne rodzaje inteligencji, takie jak lingwistyczna, matematyczno-logiczna czy interpersonalna. W związku z tym, skuteczne praktyki edukacyjne powinny uwzględniać różne style uczenia się i preferencje uczniów,

dostosowując metody nauczania do ich indywidualnych zdolności i zainteresowań. Praktyczne zastosowanie tej teorii prowadzi do tworzenia zróżnicowanych programów nauczania, które wspierają rozwój wszystkich uczniów, niezależnie od ich mocnych stron i obszarów do poprawy.

Ponadto, teorie wychowania wpływają na politykę edukacyjną i reformy systemów edukacyjnych. Badania teoretyczne mogą prowadzić do wprowadzenia nowych standardów nauczania, zmian w programach nauczania, oraz wdrażania innowacyjnych metod dydaktycznych. Na przykład, teoria społeczno-kulturowa Wygotskiego podkreśla znaczenie kontekstu społecznego i kulturowego w procesie uczenia się, co prowadzi do uwzględnienia roli środowiska w nauczaniu i wychowaniu. W praktyce może to oznaczać większy nacisk na nauczanie poprzez współpracę, dialog i rozwiązywanie problemów w grupie, co wspiera rozwój umiejętności społecznych i emocjonalnych uczniów.

Wreszcie, teoria wychowania odgrywa kluczową rolę w przygotowaniu i kształceniu nauczycieli. Wiedza teoretyczna pozwala nauczycielom na lepsze zrozumienie procesów wychowawczych oraz skuteczniejsze planowanie i realizację działań edukacyjnych. Przygotowanie nauczycieli do pracy z różnorodnymi grupami uczniów, z uwzględnieniem ich indywidualnych potrzeb i kontekstów społecznych, jest możliwe dzięki solidnej podstawie teoretycznej, która oferuje narzędzia i strategie do efektywnego prowadzenia zajęć oraz wsparcia rozwoju uczniów.

Teoria wychowania jest nieodzownym elementem procesu edukacyjnego, wpływającym na praktyki dydaktyczne, politykę edukacyjną, oraz kształcenie nauczycieli. Jej rola w kształtowaniu skutecznych metod wychowawczych jest kluczowa dla zapewnienia wszechstronnego rozwoju uczniów oraz efektywności systemów edukacyjnych. Rozumienie teorii wychowania i jej praktycznych zastosowań pozwala na lepsze dostosowanie działań edukacyjnych do potrzeb uczniów, co

przyczynia się do ich sukcesu edukacyjnego i osobistego.

---

[1] M. Milerski, B. Śliwerski (red.), Pedagogika. Leksykon PWN, red. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 243

[2] B. Śliwerski, Relacje między teorią wychowania a pedagogiką ogólną, [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), Pedagogika. Podręcznik akademicki, t. 2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 18-21

[3] B. Śliwerski, Teorie wychowania, [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), Pedagogika. Podręcznik akademicki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2019, s. 208

[4] Ibidem. s. 209

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis pisanie prac z pedagogiki - fachowa pomoc w pisaniu prac.